

Розаріо М.

М 92 Мафія проти закону / М. Розаріо. – Київ: Видавничий дім «Центр української літератури», 2026. – 224 с.

ISBN 978-617-8783-18-1

Це видання італійського юриста Розаріо Мінни присвячено історії мафії – підпільної злочинної організації, чия влада колись обмежувалася кількома сицилійськими селами, а нині у могутності змагається з найбільшими мультинаціональними корпораціями.

ISBN 978-617-8783-18-1

© Мінна Розаріо, 2026.
© Видавничий дім «Центр української літератури», 2026.

I НОВА МАФІЯ

Про нову мафію – переродження такого старого соціального феномена, як сицилійська мафія, що змінив свою первісну природу, – говорять уже давно.

«Спрага збагачення» – так, виступаючи 1963 року перед парламентською Комісією з боротьби з мафією (її ще називають «Антимафія»), визначив цю зміну генеральний прокурор Палермо Стефано Меркаданте. На думку Меркаданте, нові мафіозі вже не є породженням «внутрішнього життя Західної Сицилії», як це було раніше, коли стара мафія лютувала навіть на околицях міста Кастроджованні, згодом перейменованого фашистським урядом на місто Енна. «Пояснюється це тим, – пояснював прокурор, – що низка вбивств, які слідують одне за одним, являє собою фінал конфліктів, в основі яких лежить прагнення до збагачення».

Тим часом 1980 року в Палермо від рук убивць загинуло 63 людини, 1981 року кількість убитих збільшилася вдвічі – 122 жертви, а 1982 року в місті було зареєстровано вже понад 150 вбивств.

Побоїща, влаштовані мафіозі, викликали в суспільстві велике обурення. У різних кінцях Італії події тлумачилися по-різному. Зросла кількість досліджень, спрямованих на виявлення якоїсь нитки, яка могла б зв'язати всі ці факти.

– У мафії настає пора змін, – говорили карабінери.

А старі поліцейські нишпорки, які набили руку в полюванні на мафіозі, додавали, що «змінюється все, і важко зрозуміти, в якому напрямку, в інтересах якої організації та під чийм керівництвом». Засоби масової інформації та прості італійці намагалися пояснити одну обставину: чому 1980 року такі відомі ватажки мафії, як Бонтаде та Індзерілло, були вбиті в Палермо зі зброї одного й того самого типу – автомата «АПК».

Нелегко встановити, що ховається за цією низкою настільки таємничих убивств, чому найчастіше залишаються невідомими імена вбивць, і зовсім вже рідко відкриваються імена справжніх натхненників злочинів, які, однак, якщо вірити пресі, існують.

«Якщо ллється кров, значить, мафія на роздоріжжі», – пише у своїй статті, опублікованій у паризькому журналі «Експрес», француз Р. К. Лантері, де він стверджує, що кровопускання, яке розбурхало суспільство на порозі 80-х років, «є війною за спадщину». Стаття французького репортера викликала величезний інтерес, можливо, через те, що з італійцем жителі Палермо не відверто розмовляють на певні теми, а можливо, через те, що італійці взагалі не вміють готувати подібні матеріали. У сицилійській мафії війни за спадщину традиційно ведуться за однією схемою: «Якими б заплутаними не були події, загальні інтереси мафії завжди візьмуть гору над інтересами окремих мафіозі».

Зазвичай боротьба за спадок переростає у війну за відсутності законного спадкоємця, тобто людини, у чій руки, за загальним визнанням, має перейти влада. Коли становище ватажка якоїсь групи настільки похитнулося, що майже ніхто не підкоряється йому і не слідує за ним, або ж коли один чи кілька поплічників вирішують, що час володарювати настав на решті і для них, – сутичка між кількома претендентами, що протистоять один одному, перетворюється на війну за спадщину.

У війни за спадщину можуть бути і зовнішні причини. Наприклад, війна в палермській мафії наприкінці 60-х – на початку 70-х років була викликана діяльністю парламентської Комісії по боротьбі з мафією: державні органи, які підстьобувалися її присутністю на острові, здійснили цілу низку «показових облав» і посадили багатьох мафіозі до в'язниці на острові Азінаре. Велика кількість босів мафії була змушена втекти; молоді ж мафіозі, бачачи вивільнені керівні пости, вирішили, що настав якраз той момент, коли можна знизу прор-

ватися до командних висот. Звідси бере початок різанина, що спалахнула серед мафіозі наприкінці 60-х років.

Лантері, пояснюючи причини виникнення війни 1980 року, не випадково згадав про це і додав ще низку деталей. Починаючи з викрадення сина Джакомо Карузо – Антоніо (Дж. Карузо – сицилійський багатій, близький друг Бернардо Маттарелли, міністра від християнсько-демократичної партії, який підтримував тісні стосунки з прокурором П'єтро Скальоне, вбитим за три місяці після викрадення Антоніо Карузо), у Сицилії в середині 70-х років настає пора гучних викрадень з метою викупу. Таємничо зник син дона Чіччо Вассало, дуже відомого будівельного підрядника з Палермо, який несподівано розбагатів і чиїми зв'язками із впливовими демохристиянами Палермо Джойєю і Лімою цікавилася «Антимафія». Біда зачепила і старого Корлео, мільйонера, збирача податків у Західній Сицилії, чия сім'я підтримує добрі стосунки з християнським демократом депутатом Руффіні, який перебрався в Палермо з Венеції слідом за дядьком, кардиналом Руффіні. (Племінник згодом стане міністром оборони, а потім міністром закордонних справ в італійському уряді). Потрапив до рук викрадачів і син одного з найбільших підприємців і будівельних підрядників Сицилії Лучіано Кассіні. Кассіна – батько, близько знайомий і з законами, і з організацією місцевої мафії, оскільки він займався в Палермо будівельними підрядами – улюбленою сферою діяльності мафії, – змушений був «принизитися» до того, що почав шукати в парафіях Палермо та Монреала священника, який міг би допомогти йому передати викуп викрадачам, аби роздобути назад свого сина. Із цими злочинами пов'язували і вбивства тих мафіозі, яких вважали причетними до викрадень.

За даними Лантері, розбурхана громадська думка і мільярдні суми, отримані від викупів, змусили босів мафії в середині 70-х років зустрітися в Палермо і перекроїти карту сфер впливу, яка з цього моменту стала законом для всіх. На тій же самій раді, стверджує Лантері, було ухвалено рішення скоротити кількість викрадень на Сицилії, перенісши водночас цей зло-

чинний промисел на континентальну частину Італії, де подібних злочинів раніше майже не спостерігалось. Приблизно в цей самий час, зауважує Лантері, перебрався на постійне проживання до Мілана і Лучіано Ліджо.

Однак це повідомлення не відповідає дійсності: «дон Тано» Бадаламенті та «дядечко-кулачок» Джерландо Альберті з'являлися в Емілії-Романї та Ломбардії ще до 1960 року. У 1970 році «коротун» Греко і «Мазіно» Томмазо Бушетта були помічені і затримані в Мілані. Вони промовчали про мету своєї поїздки, але їх завжди супроводжував неодмінний кортеж з італо-американців і гарненьких дівчат, з якими вони зупинялися в шикарних готелях або навідувалися в сусідню Швейцарію. Існувало припущення, що вони мали намір зустрітися з Лучіано Ліджо, який перебував на нелегальному становищі. Однак усі ці факти на кілька років передують викраденню Торіеллі – першому злочину такого роду, скоєному в Ломбардії. З 1969 року, після свого гучного зникнення з римської клініки, Лучіано Ліджо розшукувався у зв'язку з постановою генерального прокурора Палермо П'єтро Скальоне про його попередній арешт. Але шукали його чомусь лише в районі Корлеоне, хоча свої останні сліди він залишив у Римі, а потім постійно діяв із Мілана. І майже напевно саме «кульгавому» Лучіано Ліджо дзвонив 1970 року з Риму та Неаполя Альберті.

Ні для кого не є таємницею, що наркотики, які традиційно вивозила мафія з Близького Сходу для продажу в США, з кінця 60-х років стали швидко поширюватися Міланом, Турином і всією Північною Італією. Таким чином, половина висновків Лантері невірна.

Але, незважаючи на плутанину в тлумаченні подій, Лантері констатує у своїй статті наявність нового факту: сицилійська мафія діє і в Мілані!

Дійсно, в липні 1979 року в Мілані мафіозі по-звірячому вбивають адвоката Джорджо Амброзолі, людину бездоганної репутації, яка займалася розслідуванням обставин банкрутства банків сицилійця Мікеле Сіндони. Незабаром після цього в барі невеликого містечка під Міланом падає на столик вбитий

пострілами з пістолета 38-го калібру такий собі Гуццарді, який перебував 1976 року на лаві підсудних серед найнебезпечніших злочинців під час судового процесу над мафією в Мілані. І там же, в Мілані, 1980 року вбили у своїй машині Нелло Перніче – «кума» і найближчого сподвижника Лучіано Ліджо. Минуло всього кілька днів, як Перніче вийшов із міланської в'язниці Сан Віторе, де провів півроку в одиночній камері. Він був засуджений за те, що приховав ім'я людини, яка стріляла в нього під час першого замаху. Тоді Перніче зумів врятуватися, сховавшись за охоронця, що супроводжував його, і якого було вбито на місці. Вдруге смерть все ж наздогнала його самого.

Скільки ж років минуло відтоді, як сицилійська мафія з'явилася в Мілані? 10 жовтня 1971 року міланська газета «Коррьере делла сера» присвятила цілу шпальту інтерв'ю Джерландо Альберті, «дядечкові-кулачка» (своє прізвище він отримав через маленький зріст і зайву повноту). Газета назвала Альберті найпідступнішим, найжорстокішим і найспритнішим ватажком нової мафії. «Дядечко-кулачок» переховувався від поліції, оскільки над ним висіло обвинувачення в організації вбивства палермського прокурора П'єтро Скальоне. Інтерв'ю в нього брав журналіст Дзікарі, який сам виявився замішаним у темну історію, пов'язану зі службою безпеки, яка нібито направила його на зустріч з одним із керівників неофашистських терористів. Цікаво, що саме в момент опублікування інтерв'ю проходили засідання «Антимафії».

У газетному матеріалі, присвяченому Джерландо Альберті, перше запитання і перша відповідь були традиційними.

– Що таке мафія? Якийсь сорт сиру? Поясніть мені самі, що це таке, бо саме цього я й не знаю, – усміхається, прикидаючись простаком, «дядечко-кулачок».

Альберті балакучий і відповідає на всі запитання.

– Поліція стверджує, що 29 липня 1970 року в автомашині, зупиненій міланською автоінспекцією, перебували ви, Томмазо Бушетта і Гаetano Бадаламенті?

– Нехай мені доведуть, що я був там, – заперечує Альберті і вимагає, щоб йому показали хоча б «обкладинку від його документів, нехай навіть і фальшивих», які він мав при собі того разу.

– Наркотики? У моїх телефонних розмовах, які прослуховує поліція, слово «наркотики» ніколи не вимовлялося.

– Хто вбив Скальоне? У Сицилії судовий чиновник – фігура священна... це могла бути й особиста помста.

Але ось один дуже значний факт. Альберті все ж визнає, що 1959 року він перебрався ближче до Мілана, відкривши свою справу з продажу тканин. Отже, до 1971 року, коли він давав своє інтерв'ю, минуло вже дванадцять років відтоді, як він обрав Мілан центром своїх інтересів.

12 листопада 1980 року на першій сторінці «Коррьере делла сера» вміщено замітку, в якій газета висловлює жаль, що швидкий потяг на Сицилію відправився напередодні з Мілана з великим запізненням, але точно на вимогу такого собі «дона» Віто, що послав своїх посіпак попередити начальника вокзалу, що експрес із Мілана може піти тільки тоді, коли «дону» Віто заманеться прибути на станцію.

Таким чином, на сторінках найбільшої італійської газети ніби «узаконюється» постійна присутність сицилійської мафії в Мілані. Здається, минуло ціле століття, а всього лише 1964 року рішення «Антимафії», яка поставила своїм першочерговим завданням розслідування становища на Сицилії, вирушити на острів викликало гнівну відповідь кардинала Палермо Руффіні: «Безжальна пропагандистська кампанія через пресу, радіо й телебачення призвела до того, що змусила всю Італію та зарубіжні країни повірити, ніби громадське життя острова отруєно мафією, а всі сицилійці – суцільно мафіозі».

Але навіть з огляду на все викладене вище, ми, на жаль, не зуміємо пояснити, що ж ховається за цим нагромадженням убивств і будь-якого роду злочинів.

Скінчився час, коли мафія була виключно сицилійською. Останні двісті, триста, а, можливо, і п'ятсот убивств, скоєних мафією в Італії від Палермо до Мілана, майже зовсім (прибли-

зно на 90%) втратили притаманну їм раніше «ритуальність»: до рота жертви більше не вкладають камінь або гроші, на шию вбитого не вішають відрізані статеві органи, а просто більшу частину жертв виявляють вбитими пострілом з пістолета поряд зі своїм будинком, коли вони виходили на роботу. Кажуть, що для вбивства в Палермо кілерів набирають у Мілані, дехто навіть запевняє, що вбивці прилітають із Нью-Йорка. Мілан і Нью-Йорк – або ж, навпаки, Палермо, коли мафія збирається виконати свій вирок у цих двох центрах, – є до того ж містами, в яких ніхто не впізнає найманого вбивцю, що стріляв за тисячу чи десять тисяч кілометрів від свого дому.

Перш за все, майже в жодному вбивстві, про які йшлося, не застосовували лупару^[9] – одвічний родинний герб сицилійської мафії: кілери користувалися пістолетом 38-го калібру або револьвером «магнум» калібру 357, тобто зброєю, вельми поширеною свого часу, яка мала велику забійну силу. У Палермо мафія дуже часто стріляє з автомата «АПК» – зброї, використуваної в Італії також і терористами, які з'явилися на політичній арені, як і нова мафія, на початку 70-х років.

Сьогодні ми з упевненістю можемо сказати, що новітні мафіозі поривають зі старими традиціями. Для них достатньо мертвої, вбитої на вулиці людини. «Якщо вони і вбивають, то тільки тому, що мають утвердити власне право на протизаконні дії. Це радше засіб, а не мета».

Починаючи з 1970 року, як це слушно зазначає Мадео, у мафії відбулися «серйозні зміни як із психологічної, так і з організаційної точок зору».

Однак якщо ми обмежимося простим описом діяльності мафії, який до того ж інколи набуває надто емоційної форми, це не дасть нам змоги впритул підійти й проаналізувати ланцюг подій, що відбуваються в мафії.

Відверто кажучи, зовсім не важко віднайти причини, які можуть стояти за різноманітними вбивствами чи численними викраденнями.

За всім цим має ховатися величезний потік грошей. Когось убивають у Палермо, і це вбивство слугує для захоплення вла-